



ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΤΑΘΕΣΟΥΜΕ ΣΤΟΝ ΚΥΠΡΙΑΚΟ (ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ) ΛΑΟ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΝΤΑΜΕΡΗ

Βασίλης Κων/νου Φούσκας

Διάβασα με εξαιρετικό ενδιαφέρον τη σύντομη, ωστόσο ουσιαστική, παρέμβαση του Ανδρέα Θεοφάνους σε σχέση με την «Πενταμερή». Ο τίτλος της παρέμβασης, «Τι πρέπει να καταθέσουμε στη Πενταμερή», αποσαφηνίζεται με τον υπότιτλο «Τα ιστορικά γεγονότα και η ανάγκη για αφήγημα». Στην ουσία, ο Θεοφάνους εννοεί την ανάγκη για ένα νέο αφήγημα, για αλλαγή της πορείας και του πλαισίου επίλυσης στη βάση νέων καινοτόμων αρχών.

Ο Θεοφάνους αναγνωρίζει ότι η διαπραγματευτική θέση της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι δυσμενής από το 1974 μέχρι σήμερα και χειροτερεύει ολοένα και περισσότερο. Και τούτο επειδή επηρεάζεται το πλαίσιο των διαπραγματεύσεων από το ισοζύγιο ισχύος μεταξύ των δύο πλευρών το οποίο ευνοεί τη Τουρκία. Αναγνωρίζεται επίσης ότι η ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ και την ευρωζώνη δεν έφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, δηλ. την υποστήριξη της Κυπριακής Δημοκρατίας από την ΕΕ στη βάση του αξιακού συστήματος της Ένωσης.

Το ίδιο όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και ο ΟΗΕ, η ΕΕ κρατεί στην ουσία μία «ουδέτερη» στάση «ίσων αποστάσεων» από το κυπριακό ζήτημα, με εμφανέστερο παράδειγμα τη χλιαρή καταδίκη του εποικισμού των κατεχομένων και, πιο πρόσφατα, της Αμμοχώστου. Λόγω αυτών των δομικών-πολιτικών περιοριστικών πλαισίων και της εκλεπτυσμένης εύνοιας που προσφέρεται προς την τουρκική πλευρά, η Κυπριακή Δημοκρατία αναγκάζεται να υποχωρεί ολοένα και περισσότερο σε κάθε γύρο διαπραγματεύσεων από το 1974 μέχρι σήμερα – π.χ. αποδοχή δι-κοινοτικής/διζωνικής συνομοσπονδίας με πολιτική ισότητα. Μερική εξαίρεση, θα συμφωνούσε ο Θεοφάνους, αποτελεί η διαδικασία του Κρανς Μοντάνα, όπου η Ελληνική πλευρά έθεσε – και σωστά – το αίτημα της κατάργησης των περίφημων «εγγυήσεων», κάτι που αποτελεί ανάθεμα για την Τουρκία. Συνολικά, ωστόσο, θα υπαινιχθεί ο Θεοφάνους, και η Ελλάδα φέρει ευθύνες διότι έχει αποδεσμεύσει το κυπριακό ζήτημα ως κατ' εξοχήν ζήτημα κατοχής και εισβολής στις διμερείς της

Ο Βασίλης Κων/νου Φούσκας είναι Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων στο Πανεπιστήμιο του Ανατολικού Λονδίνου και Αρχισυντάκτης της Journal of Balkan and Near Eastern Studies (Routledge, 8 τεύχη ετησίως από το 1998).

σχέσεις με τη Τουρκία, με αποτέλεσμα η Κυπριακή Δημοκρατία να βιώνει πολλές φορές μία «πολιτική μοναξιά». Ο Θεοφάνους σημειώνει ταυτόχρονα ότι η Ελλάδα – όπως και το Ηνωμένο Βασίλειο – έχουν συμβατικές υποχρεώσεις προς την Κυπριακή Δημοκρατία ως εγγυήτριες δυνάμεις.

Η Ελλάδα, θα πρόσθετα εδώ, έχει αποσυνδέσει το Κυπριακό από τη διμερή δέσμη ζητημάτων με τη Τουρκία διότι αισθάνεται ότι έτσι θα αποκτήσει πλεονεκτικότερη διαπραγματευτική θέση στο Αιγαίο σε θέματα ΑΟΖ, υφαλοκρηπίδας και χωρικών υδάτων. Συμφωνώ εδώ απόλυτα με τον Θεοφάνους σε κάτι που ναι μεν δεν γράφει αλλά που ωστόσο αποκρυπτογραφείται από την προβληματική της ανάλυσής του, ότι δηλαδή η πρακτική αποσύνδεσης που ακολουθεί η Ελλάδα οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια τόσο σε απώλειες στην Κύπρο όσο και στο Αιγαίο: και αυτό διότι ο επεκτατισμός της Τουρκίας στην Κύπρο είναι αλληλένδετος μ' αυτό στο Αιγαίο – και στη Θράκη. *Η Ελλάδα αποσυνδέει Κύπρο και Αιγαίο, από τη στιγμή που η Τουρκία τάχει συνδεδεμένα τουλάχιστον από τη δεκαετία του 1950.* Για να το πω αλλιώς, δεν πρόκειται η Ελλάδα να κερδίσει περισσότερα στο Αιγαίο με το να μην θέσει στην Τουρκία το κυπριακό ζήτημα ως θέμα εισβολής και κατοχής.

Συνοπτικά, θα μας πει ορθά ο Θεοφάνους, έτσι καταντήσαμε να αντικρίζεται σήμερα το Κυπριακό ως «δικοινοτικό πρόβλημα» και ευθύνη έχει γι' αυτό και η Αθήνα και η Λευκωσία. Ακόμα, θα υπογραμμίσει, ότι από τη στιγμή που δεν είναι δυνατόν να αγνοηθεί το δομικό – ευνοϊκό για τη Τουρκία – περιοριστικό πλαίσιο συνομιλιών και έπρεπε να γίνει αποδεκτή η πρόσκληση για τη «πενταμερή» ως «κοινότητα», ταυτόχρονα η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν θα πρέπει να στηριχθεί μόνο στο διαπραγματευτικό κεκτημένο ως είχε πριν την κατάρρευση των συνομιλιών στο Κρανς Μοντάνα (Ιούλιος 2017).

Τι κάνει η τουρκική πλευρά; Αυτή, θα πει ορθά-κοφτά ο Θεοφάνους, έχει καταθέσει μία νέα θέση. Έχει μετακινηθεί από το πλαίσιο της (συν)ομοσπονδίας στη βάση της πολιτικής ισότητας μεταξύ των δύο κοινοτήτων και προτείνει τώρα τη θέση περί «δύο κρατών». Ακόμα, συνεχίζει τον υβριδικό πόλεμο κατά της Κυπριακής Δημοκρατίας, τον εποικισμό, και προγραμματίζει επίσης τον εποικισμό της περίκλειστης πόλης των Βαρωσίων. Ούτε λίγο ούτε πολύ, η Τουρκία δημιουργεί νέα τετελεσμένα λίγο πριν προσέλθει στις συνομιλίες και ο απώτερος σκοπός της δεν είναι άλλος παρά η ολοκληρωτική αποδόμηση και διάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας καθώς και ο στρατηγικός έλεγχος ολόκληρης της Κύπρου μέσα από πρότυπα συνομοσπονδίας. Πως όμως μπορεί ν' αλλάξει το αφήγημα, θ' αναρωτηθεί ο Θεοφάνους και πως είναι δυνατόν να προβληθεί ένα νέο ρηξικέλευθο πλαίσιο προς όφελος του κυπριακού λαού – ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων;

Ο Θεοφάνους απαντά με συγκεκριμένες δέσμες προτάσεων, στον βαθμό που αυτές μπορούν να είναι συγκεκριμένες μέσα στα πλαίσια μιας σύντομης παρέμβασης. Εν πολλοίς, το νέο αφήγημα που προτείνεται έχει ως εξής. Ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Αναστασιάδης νομιμοποιείται να καλέσει το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ελλάδα ως εγγυήτριες δυνάμεις να εργαστούν από κοινού για την αποχώρηση όλων των ξένων στρατευμάτων και την αποκατάσταση της εδαφικής ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας στα πλαίσια μιας ομοσπονδιακής διευθέτησης. Πρέπει, επίσης να προταχθεί ότι η βασική διάσταση του Κυπριακού

είναι ότι αυτό είναι ζήτημα «εισβολής και κατοχής» κι όχι ένα «δικοινοτικό» θέμα. Εξάλλου, οι Τουρκοκύπριοι στα κατεχόμενα εδάφη είναι πλέον μειοψηφία του πληθυσμού. Επιπρόσθετα, επιχειρεί μία σημαντική παρέμβαση: αυτή, αφορά την ανάγκη, όπως θα πει, μιας «μετεξέλιξης της Κυπριακής Δημοκρατίας, μέσω μιας συνταγματικής αναθεώρησης». Στη συνέχεια ο Θεοφάνους θα αναφερθεί σε μερικά σημεία-προτάγματα που θα πρέπει να προβληθούν στις επερχόμενες συνομιλίες για το Κυπριακό, αναγνωρίζοντας ότι η σημερινή συγκυρία δεν ευνοεί ουδεμία λύση – συνομοσπονδία, ομοσπονδία, δύο κράτη. Γι' αυτό τον λόγο, είναι απαραίτητη, θα πει, η εκκίνηση μίας εξελικτικής διαδικασίας η οποία θα συμπεριλαμβάνει και την Τουρκία. Αυτή συνοψίζεται σε επτά σημεία:

- (1) Συνεκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων με ταυτόχρονη οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) Κυπριακής Δημοκρατίας και Τουρκίας. Μια τέτοια εξέλιξη θα υποβοηθήσει και τον Ελληνοτουρκικό διάλογο. Είναι τολμηρό αλλά πρέπει να προταθεί από την πλευρά μας η παράλληλη οριοθέτηση της ΑΟΖ Ελλάδος, Τουρκίας και Κυπριακής Δημοκρατίας. Υπογραμμίζεται ότι μια κοινή προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης θα διευκολύνει μια τέτοια εξέλιξη.
- (2) Επιστροφή των νόμιμων κατοίκων ή/και δικαιούχων της περίκλειστης πόλης των Βαρωσίων υπό την αιγίδα του ΟΗΕ.
- (3) Λειτουργία του αεροδρομίου Τύμπου και του λιμανιού της Αμμοχώστου υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και της ΕΕ.
- (4) Εφαρμογή του Πρωτοκόλλου της Άγκυρας από την Τουρκία. Μια τέτοια ενέργεια συνεπάγεται την εφαρμογή της Τελωνειακής Ένωσης της Τουρκίας με όλες τις χώρες της ΕΕ, περιλαμβανομένης και της Κυπριακής Δημοκρατίας.
- (5) Άμεσος τερματισμός του εποίκισμού της κατεχόμενης Κύπρου και του υβριδικού πολέμου εις βάρος της Κυπριακής Δημοκρατίας από την Τουρκία.
- (6) Εναρμόνιση των κατεχόμενων εδαφών με το κοινοτικό κεκτημένο στο πλαίσιο του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας.
- (7) Συζήτηση θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος όπως η επέκταση της συνεργασίας καθώς και η αντιμετώπιση των ανησυχιών των δύο πλευρών στα πλαίσια ενός ιδιότυπου ομοσπονδιακού πολιτεύματος.

Ο Θεοφάνους δεν επικεντρώνεται στο τι μορφή και τι περιεχόμενο θα έχει αυτό το ιδιότυπο ομοσπονδιακό πολίτευμα». Σε προηγούμενα κείμενα του όμως έχει αναφέρει και επεξηγήσει κάποια χαρακτηριστικά. Λέει, όμως κάτι που, όπως είδαμε παραπάνω, δεν αναμοχλεύθηκε όσο θα έπρεπε και αυτό είναι η ιδέα της «μετεξέλιξης της Κυπριακής Δημοκρατίας μέσω μιας Συνταγματικής αναθεώρησης». Εννοείται βέβαια εδώ ότι μιλάμε για αναθεώρηση του Συντάγματος και των διευθετήσεων του 1959-60.

Μία παρόμοια διαδικασία, όπως έχω υποστηρίξει πολλά χρόνια πριν, είναι κάτι που έπρεπε ήδη να έχει ξεκινήσει.¹ Κι αυτό διότι οι συνθήκες τις οποίες υποβάσταζαν οι διακανονισμοί του 1959-60, πέραν του ότι είχαν ένα αποικιοκρατικό πρόσημο

¹ Δες, Vassillis K. Fouskas & Alex Tackie (2009) *Cyprus. The Post-Imperial Constitution* London: Pluto press.

σε συνθήκες ψυχρού πολέμου, έτυχε να περάσουν απ' τους στροβίλους του 1963-64, του 1967 και της ελληνικής χούντας, της εισβολής του 1974, του τέλους της ψυχροπολεμικής εποχής και, τελικά την εντελώς νέα διεθνή πολιτική κατάσταση με την άνοδο της Κίνας και τη σχετική υποχώρηση των ΗΠΑ πιο πρόσφατα, για να μην μιλήσουμε για την ισλαμοποίηση-ευρασιατοποίηση της τουρκικής πολιτικής. Όταν οι αντικειμενικές συνθήκες αλλάζουν, οι νομικές-πολιτικές μορφές οι οποίες υποβαστάζονται από τις παρωχημένες συνθήκες πρέπει κι αυτές ν' αλλάξουν ώστε ν' εναρμονισθούν με το νέο περιβάλλον. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο εγώ θα πήγαινα ακόμη παραπέρα και θα πρότεινα όχι απλά μία αναθεωρητική συνταγματική διαδικασία, αλλά μία *ανοικτή συντακτική συνταγματική διαδικασία* με πρόσκληση και συμμετοχή όλου του κυπριακού λαού, Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. Η νέα συντακτική εθνοσυνέλευση θα έχει συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα για να παράγει έργο και να ορίσει το νέο πολίτευμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, που θα είναι ακριβώς η μετεξέλιξη τωρινής, χαράσσοντας ένα Σύνταγμα με ακραιφνώς δημοκρατικές παραμέτρους, όπου κυρίαρχος θα είναι ο κυπριακός λαός και όλες οι εξουσίες θα πηγάζουν απ' αυτόν. Εάν η τουρκοκυπριακή πλευρά δεν λάβει μέρος στη διαδικασία, τότε η ελληνοκυπριακή δεν θα είναι υπεύθυνη και θα πρέπει να τηρήσει τα χρονοδιαγράμματα. Η ελληνοκυπριακή πλευρά θα πρέπει, βέβαια, να δεχτεί όσους και όσες Τουρκοκύπριους θέλουν να λάβουν μέρος στη συντακτική συνταγματική διαδικασία μέρος χωρίς καμμία απολύτως διάκριση. Να τονίσω, ότι αυτή η διαδικασία θα πρέπει να είναι τόσο πολιτική όσο και κοινωνικο-πολιτική, να συμπεριλάβει δηλαδή όλη τη κοινωνία των πολιτών, τα συνδικάτα, τη τοπική αυτοδιοίκηση και όλους τους λαϊκούς φορείς χωρίς εθνοτικές διακρίσεις. Η δημόσια διαβούλευση για την προώθησή της, μια διπλωματική εκστρατεία για την επίτευξη διεθνούς υποστήριξης, αλλά και η εξασφάλιση της υποστήριξης της ελληνικής κοινωνίας είναι στοιχεία που θα συνέβαλλαν προς την κατεύθυνση της υλοποίησης μιας τέτοιας διαδικασίας.

Με μια τέτοια κίνηση θα ενισχυθούν τα ερείσματα της η Κυπριακής Δημοκρατίας. Ελλάδα και Κύπρος θα πρέπει να πάψουν να είναι ουραγοί των εξελίξεων και να αρθούν στο ύψος των νέων δεδομένων που παράγει η ίδια η ιστορία, δηλαδή, πάνω απ' όλα, οι αγώνες των λαών για ειρήνη, δημοκρατία και κοινωνική δικαιοσύνη.